

ДЕБЮТИ / DEBUTS

Литературно-музикалната образност в късното камерно вокално творчество на Тодор Попов

Александра Дичева*

Резюме: В българското музикално творчество Тодор Попов (1921 – 2000) има значимо място с хоровите си произведения, утвърдил се е като „композитор песенник“ и „лирик“. В соловите си песни той също остава верен на лирико-романтичното отношение към темите и образите. Изведена е връзката на Тодор Попов с българската литература и конкретно с поезията – от 46 камерни вокални опуса само един е върху чуждестранен текст. Статията е посветена на късното камерно вокално творчество по текстове на Пейо Яворов, Асен Разцветников, Елисавета Багряна, Атанас Далчев, Станка Пенчева, Димитър Методиев. През 70-те години настъпват съществени промени в подхода на композитора към музикалноизразните средства, съответстващи на психологизма в подобрите литературни текстове, което резултира в по-съзерцателно, интимно звучене. В музиката на Тодор Попов изкрystalизира усложнена, обострена, болезнена експресия на индивидуалната човешка драма. С избора на поетични текстове като централни теми в неговите песни се открояват образите на мъжа и жената и техният универсум, природата, самотата, смъртта, сънят. Поставено в този литературен контекст, късното камерно вокално творчество може да бъде разглеждано като пространство за екзистенциално съзерцание и символен прочит на битието.

Ключови думи: *солови песни, поети, литературни теми и образи, екзистенциално съзерцание*

* Д-р **Александра Дичева** – пианист, Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“; e-mail: alexsandra.dicheva@abv.bg.

Библиография / Bibliography

Алипиева, Антоанета (2004). Раждащата смърт (Атанас Далчев). – В: *LiterNet*, 21.02.2004 [Alipieva, Antoaneta (2004). Razhdashtata smart (Atanas Dalchev). – In: *LiterNet*, 21.02.2004], <https://litenet.bg/publish/aalipieva/chetene/razhdashtata.htm> (20.02.2026).

Бакрачева, Албена (2000). Любов и жажда през леда – Асен Разцветников. – В: *LiterNet*, 15.07.2000 [Bakracheva, Albena (2000). Lyubov i zhazhda prez leda – Asen Razsvetnikov. – In: *LiterNet*, 15.07.2000], <https://litenet.bg/publish/alba/zalozhbi/arazcvetnikov.htm> (20.02.2026).

Барнс, Джулиан (2016). Шумът на времето. Прев. Мирослав Дачев. София: Обсидиан, 2016 [Barnes, Julian (2016). The Noise of Time. Transl. Miroslav Dachev. Sofia: Obsidian, 2016].

Гайтанджиев, Генчо (1969). Сред песните на Тодор Попов. – В: *Българска музика*, 1969, № 1, с. 17 – 24 [Gaytandzhiev, Gencho (1969). Sred pesnite na Todor Popov. – In: *Balgarska muzika*, 1969, № 1, s. 17 – 24].

Господинов, Георги (2020). Времеубежище. Пловдив: Жанет 45, 2020 [Gospodinov, Georgi (2020). Vremeubezhishte. Plovdiv: Zhanet 45, 2020].

Гълъбов, Константин (2002). Атанас Далчев – Литературен портрет. – В: *LiterNet*, 02.10.2002 [Galabov, Konstantin (2002). Atanas Dalchev – Literaturen portret. – In: *LiterNet*, 02.10.2002], <https://litenet.bg/publish7/kgulybov/dalchev.htm> (20.02.2026).

Далчев, Атанас (1998). И сърцето най-сетне умира. Стихотворения. Фрагменти. София: Захарий Стоянов, 1998 [Dalchev, Atanas (1998). I sartsето nau-setne umira. Stihotvoreniya. Fragmenti. Sofia: Zahariy Stoyanov, 1998].

Динкова, Лора (2019). Граници на човешкото в българската поезия от 20-те до 60-те години на XX век. Дисертация, ръкопис. СУ „Св. Климент Охридски“, 2019 [Dinkova, Lora (2019). Granitsi na choveshkoto v balgarskata poeziya ot 20-te do 60-te godini na XX vek. Disertatsiya, rakopis. SU „St. Kliment Ohridski“, 2019].

Дичева, Александра (2025). Соловата песен в творчеството на Тодор Попов – ансамблово-изпълнителска проблематика и основи на интерпретацията. София: НМА „Проф. Панчо Владигеров“, 2025, дисертация, ръкопис [Dicheva, Aleksandra (2025). Solovata pesen v tvorchestvoto na Todor Popov – ansamblovo-izpalnitelska problematika i osnovi na interpretatsiyata. Sofia: NAM “Prof. Pancho Vladigerov”, 2025, disertatsiya, rakopis.

Дойнов, Пламен (2011). Българският соцреализъм 1956, 1968, 1989. Норма и криза в литературата на НРБ. София: Институт за изследване на близкото минало, Сиела, 2011 [Doynov, Plamen (2011). Balgarskiyat sotsrealizam 1956, 1968, 1989. Norma i kriza v literaturata na NRB. Sofia: Institut za izsledvane na blizkoto minalo, Siela, 2011].

Колева, Дора (2018). Елисавета Багряна: пещерите – в природата и в човешките души. – В: *LiterNet*, 19.12.2018, № 12 (229) [Koleva, Dora (2018). Elisaveta Bagryana: peshterite – v prirodata i v choveshkite dushi. – In: *LiterNet*, 19.12.2018, № 12 (229)], <https://litenet.bg/publish29/dora-koleva/bagriana.htm> (20.02.2026).

Колева, Радостина (2003). Обречеността на човешкото съществуване в „Болница“ на Атанас Далчев. – В: *LiterNet*, 01.06.2003 [Koleva, Radostina (2003). Obrechenostta na choveshkoto sashtestvuvane v „Bolnitsa“ na Atanas Dalchev. – In: *LiterNet*, 01.06.2003], <https://litenet.bg/publish9/rkoleva/dalchev.htm> (20.02.2026).

Кръстев, Венелин (1981). Майстор на песента. – В: *Българска музика*, 1981, с. 40 – 51 [Krastev, Venelin (1981). Maystor na pesenta. – In: *Balgarska muzika*, 1981, s. 40 – 51].

Кръстев, Венелин (1982). Тодор Попов. – В: *Профили*. Книга 3. Студии-есета за 15 български композитори. София: Българска музика, 1982, с. 41 – 77 [Krastev, Venelin (1982). Todor Popov. – In: *Profili*. Kniga 3. Studii-eseta za 15 balgarski kompozitori. Sofia: Balgarska muzika, 1982, s. 41 – 77].

Кръстева, Илиана (2005). Самотата на познанието. – В: *LiterNet*, 21.12.2005, № 12 (73) [Krasteva, Iliana. Samotata na poznaniето. – In: *LiterNet*, 21.12.2005, № 12 (73)], <https://litenet.bg/publish7/kglylybov/dalchev.htm> (20.02.2026).

Леви, Клер (1975). Нови песни на Тодор Попов. – В: *Българска музика*, 1975, № 8, с. 7 – 11 [Levi, Kler (1975). Novi pesni na Todor Popov. – *Balgarska muzika*, 1975, № 8, s. 7 – 11].

Малинова, Людмила (2001). Екзистенциални мотиви в лириката на Багряна. – В: *LiterNet*, 17.03.2001, № 3 (16) [Malinova, Lyudmila (2001). Ekzistentsialni motivi v lirikata na Bagryana. – In: *LiterNet*, 17.03.2001, № 3 (16)], <https://litenet.bg/publish2/lmalinova/bagriana.htm> (20.02.2026).

Манолова, Наташа (1979). Литературно-критически очерк. Димитър Методиев. София: Български писател, 1979 [Manolova, Natasha (1979). *Literaturno-kriticheski ocherk*. Dimitar Metodiev. Sofia: Balgarski pisatel, 1979].

Павлов, Филип (1981). Тодор Попов на 60 години. – В: *Българска музика*, 1981, № 1, с. 58 – 59 [Pavlov, Filip (1981). Todor Popov na 60 godini. – In: *Balgarska muzika*, 1981, № 1, s. 58 – 59].

Панайотова, Лиляна (1981). Тодор Попов на 60 години. Интервю с Тодор Попов. – В: *Деца, изкуство, книги*, 1981, № 2, с. 15 – 18 [Panayotova, Lilyana (1981). Todor Popov na 60 godini. Intervyu s Todor Popov. – In: *Detsa, izkustvo, knigi*, 1981, № 2, s. 15 – 18].

Пенчева, Станка (1986). Многоликата. Избрана любовна лирика 1960 – 1984. София: Христо Г. Данов, 1986 [Pencheva, Stanka (1986). *Mnogolikata. Izbrana lyubovna lirika 1960 – 1984*. Sofia: Hristo G. Danov, 1986].

Попова, Маня (1981). На гости у Тодор Попов. Интервю. – В: *Музикален алманах '81*. София: Музика, 1981, с. 26 – 30 [Popova, Manya (1981). Na gosti u Todor Popov. Intervyu. – In: *Muzikalen almanah '81*. Sofia: Muzika, 1981, s. 26 – 30].

Попова, Маня (1983). Анкета с Тодор Попов. – В: *Българска музика*, 1983, № 5, с. 23 – 35 [Popova, Manya (1983). Anketa s Todor Popov. – In: *Balgarska muzika*, 1983, № 5, s. 23 – 35].

Попова-Мороз, Ваня (2001). Музикалните пътища на Тодор Попов. – В: *Музикални хоризонти*, 2001, № 3, с. 23 – 35 [Popova-Moroz, Vanya (2001). *Muzikalnite patishta na Todor Popov*. – In: *Musical Horizons*, 2001, № 3, s. 23 – 35].

Радоев (1988). Радоев за изкуството, болката, стиховете си. Архив на БНР, звуков файл, 01.06.1988 [Radoev (1988). Radoev za izkustvoto, bolkata, stihovete si. Arhiv na BNR, zvukov fayl, 01.06.1988], <https://dictionarylit-bg.eu/Иван-Дашев-Радоев> (23.02.2026).

Рамаданова, Любомира (1981). Нови творби. – В: *Българска музика*, 1981, № 1, с. 59 – 60 [Ramadanova, Lyubomira (1981). Novi tvorbi. – In: *Balgarska muzika*, 1981, № 1, s. 59 – 60].

Стоянова, Надежда (2015). Възходът на слънчогледите. Българската литература от 20-те и 30-те години на XX век: опити с времето. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2015 [Stoyanova, Nadezhda (2015). *Vazhodat na slanchogledite. Balgarskata literatura ot 20-te i 30-te godini na XX vek: opiti s vremeto*. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“, 2015].

Сугарев, Едвин (2001). Яворов като ключова фигура в историята на българския модернизъм. – В: *LiterNet*, 17.03.2001, № 3 (16) [Sugarev, Edvin (2001). Yavorov kato klyuchova figura v istoriyata na balgarskiya modernizam. – In: *LiterNet*, 17.03.2001, № 3 (16)], https://bgmodernism.com/Nauchni-statii/edvin_6 (23.02.2026).

Хаджикосев, Симеон (1990). Странната одисея на българския модернизъм. – В: **Хаджикосев, Симеон** (съст.). *Поети-символисти*. София: Български писател, 1990, с. 7 – 33 [Hadzhikosev, Simeon (1990). Strannata odiseya na balgarskiya modernizam. – In: Hadzhikosev, Simeon (sast.). *Poeti-simvolisti*. Sofia: Balgarski pisatel, 1990, s. 7 – 33].

Характер... (2007). Характер и същност на българския модернизъм от края на XIX век до края на Първата световна война. – В: *Brainstorm*, 16.04.2007 [Harakter... (2007). Karakter i sashtnost na balgarskiya modernizam ot kraya na XIX vek do kraya na Parvata svetovna voyna. – In: *Brainstorm*, 16.04.2007], <https://homohomini.wordpress.com/2007/04/16/9/> (5.02.2026).

Янев, Владимир (2005). Екзистенциална неразрешимост и поетическа разрешеност (Бележки върху две стихотворения на Атанас Далчев). – В: *LiterNet*, 12.08.2005, № 8 (69) [Yanev, Vladimir (2005). Ekzistentsialna nerazreshimost i poeticheska razreshenost (Belezhki varhu dve stihotvorenia na Atanas Dalchev). – In: *LiterNet*, 12.08.2005, № 8 (69)], https://litenet.bg/publish13/v_ianev/ekzistencialna.htm (20.02.2026).

Stain, Jack M. (1971). *Poem and Music in the German Lied from Gluck to Hugo Wolf*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1971.